

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

2026

№10

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY

Scientific and practical electronic journal

Indexlanadigan bazalar: Google Scholar

Crossref

OpenAIRE

С/БЕРІЕНІКА

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY
ELEKTRON JURNAL

10-jild
10-son
Oktyabr, 2026

ИННОВАЦИОННАЯ
ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

INNOVATIVE ECONOMY
Electronic scientific and
practical journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Tahririyat Kengashi raisi o‘rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas’ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Texnik muharrir:

S.J.Qulmurotov

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko‘chasi 225-uy Tel.:

+998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

innoeconomic@kstu.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko‘rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Ovchinnikov Viktor Nikolayevich - i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Solodovnikov Sergiy Yurevich - i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Sidorov Viktor Aleksandrovich - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Shevchenko Igor Viktorovich - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullievich - i.f.d., professor, akademik (Qozog‘iston Respublikasi Milliy fanlar akademiyasi)

Samandarzoda Iskandar Hakim - Iqtisodiyot fanlari doktori (Sh.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Gibadullin Artur Arturovich - i.f.n. dotsent (Milliy tadqiqot universiteti, Moskva energetika instituti, Rossiya)

Sergey Aleksandrovich Voynash - ilmiy xodim (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Valentina Nikolayevna Pulyayeva - iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya Federatsiyasi hukumati qoshidagi Moliya universiteti)

Dmitriy Evgenievich Morkovkin, iqtisod fanlari nomzodi, dotsent (Moliya universiteti, Rossiya Federatsiyasi hukumati)

Sadriddinov Manuchehr Islomiddinovich - i.f.d., professor, (Tojikiston Respublikasi Milliy fanlar Akademiyasi)

Perskaya Viktoriya Vadimovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Molchanov Igor Nikolayevich - i.f.d., professor, (Lomonosov nomidagi Moskva davlat universiteti)

Basova Mariya Mixaylovna - i.f.d., professor, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Aleksandr Leonidovich Chupin, iqtisod fanlari nomzodi (P.Lumumbi nomidagi Rossiya xalqlar do‘stligi universiteti)

Nezamaykin Valeriy Nikolayevich - i.f.d., professor, (Rossiya davlat gumanitar universiteti)

Nikonorova Alla Vladimirovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Dmitriyeva Olga Aleksandrovna - i.f.n., dotsent, (Rossiya Federatsiyasi hukumati huzuridagi Moliya universiteti)

Shvets Yuriy Yuryevich - i.f.n., dotsent, (Rossiya Fanlar akademiyasining Nazorat fanlari instituti)

Kolosova Yelena Valeryevna - i.f.n., dotsent, (Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti)

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich - i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna - i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo‘raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Yakubova Shamshinur Shuxratovna - i.f.d., (DSc) dotsent

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Ubaydullayev G‘ayrat Zuvaytovich - i.f.n., dotsent

Xo‘jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.d., (DSc), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Jonuzokov Mirzabek Kulmamatovich - i.f.f.d. (PhD), dotsent

Muxammadiyeva Yulduz Yusupovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Xo‘janova Gulshoda Otamurodovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Tursunova Aziza Xoshimovna - i.f.f.d. (PhD)

Xolliyev Sherali Baxtiyorovich - i.f.f.d. (PhD)

Panjiyev Samijon Aliqulovich - PhD, dotsent

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

ISSN: 3030-315X

globalsciencehub.uz

Учредитель:

Каршинский государственный технический университет

Председатель редакционного совета:

Р.Х.Эргашев, доктор экономических наук, профессор

Заместитель председателя редакционного совета:

С.Н.Хамраева, доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор:

Н.А.Очилова, PhD, доцент

Технический редактор:

С.Ж.Кулмуротов

Журнал издается один раз в месяц в электронной форме и публикуется через официальный сайт журнала.

Адрес редакции:

180100, г. Карши, ул. Мустакиллик, дом 225

Тел: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Факс: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@kstu.uz

Научно-практический электронный журнал «Инновационная экономика» включён в перечень национальных научных изданий на основании решения Президиума Высшей аттестационной комиссии при Министерстве высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 5 апреля 2025 года № 369.

В журнале публикуются статьи по следующим рубрикам:

1. Теория и методология
2. Цифровая экономика
3. Экономика регионов и отраслей
4. Малый бизнес и частное предпринимательство
5. Экономика человеческого капитала
6. Менеджмент и маркетинг
7. Бухгалтерский учет, экономический анализ и аудит
8. Финансы, кредит и инвестиции
9. Эконометрика и статистика
10. Сфера услуг и туризм

Редакционная коллегия:

Международные члены Совета редколлегии:

Овчинников Виктор Николаевич - д.э.н., профессор, академик (Южный федеральный университет, Россия)

Солодовников Сергей Юрьевич - д.э.н., профессор (Белорусский национальный технический университет)

Виктор Александрович Сидоров - д.э.н., профессор, (Кубанский государственный университет)

Шевченко Игорь Викторович - д.э.н., профессор (Кубанский государственный университет)

Кусаинов Халел Хаймуллович - д.э.н., профессор, академик (НААН Республика Казахстан)

Самандарзода Искандар Хаким - д.э.н., профессор (Таджикистанский аграрный университет им. Ш. Шотемура)

Габдуллин Артур Артурович - к.э.н., доцент (Национальный исследовательский университет «Московский энергетический институт»)

Войнаш Сергей Александрович - научный сотрудник (Российского университета дружбы народов имени П.Лумумби)

Пуляева Валентина Николаевна - к.э.н., доцент (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Морковкин Дмитрий Евгеньевич - к.э.н., доцент (Финансовый университет Правительство РФ)

Садриддинов Манучехр Исламиддинович - д.э.н., профессор (Национальная академия наук Республики Таджикистан)

Перская Виктория Вадимовна - д.э.н., профессор (Финансовый университет при Правительстве РФ)

Молчанов Игорь Николаевич - д.э.н., профессор (Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова)

Басова Мария Михайловна - д.э.н., профессор (Финансового университета Российской Федерации)

Чупин Александр Леонидович - к.э.н. (Российского университета дружбы народов имени П. Лумумби)

Незаймакин Валерий Николаевич - д.э.н., профессор (РГТУ)

Никонорова Алла Владимировна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Дмитриева Ольга Александровна - к.э.н., доцент (Финансового университета Российской Федерации)

Швец Юрий Юрьевич - к.э.н., доцент (Институт проблем управления РАН)

Колосова Елена Валерьевна - к.э.н., доцент (Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова)

Члены Совета редколлегии:

Гулямов Саидхорр Саидхмедович - д.э.н., профессор, академик

Пардаев Мамаюнус Каршибоевич - д.э.н., профессор

Навруз-заде Бахтиёр Негматович - д.э.н., профессор

Хатамов Очилди Курбонович - д.э.н., профессор

Файзиева Ширин Шодмоновна - к.э.н., профессор

Жумаева Гулрух Журакуловна - к.э.н., профессор

Эгамбердиева Салима Раимовна - к.э.н., доцент

Эркаева Гулбахор Панжиевна - к.э.н., профессор

Якубова Шагинур Шухратовна - д.э.н. (DSc), доцент

Амиркулов Шухрат Олимович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Самиева Гулноза Тохировна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Убайдуллаев Гайрат Зувайтович - к.э.н., доцент

Ходжакулова Нигора Рустамовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Туробов Шерзод Алишерович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимова Муниса Юлчиевна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Эргашева Насиба Рахматуллаевна - д.э.н. (DSc), доцент

Бобокулов Санжар Бахромкулович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Джалилов Рахмонкул Хамидович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Номазов Бахром Бобомуродович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Алимханова Нигора Алимхановна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Жонузов Мирзабек Кулмаматович - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Мухаммадиева Юлдуз Юсуповна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Ходжанова Гулиода Отамуродовна - д.ф.э.н. (PhD), доцент

Турсунова Азиза Хошимовна - д.ф.э.н. (PhD)

Холлиев Шерали Бахтиёрович - д.ф.э.н. (PhD)

Панжиев Самижон Аликулович - PhD, доцент

SAMARALI BANDLIKNI TA'MINLASH — KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISHNING ASOSIY OMILI SIFATIDA

Abruyev Abdumalik Oynazarovich

ENSURING EFFECTIVE EMPLOYMENT AS A KEY FACTOR IN POVERTY REDUCTION

Abruyev Abdumalik Oynazarovich

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОЙ ЗАНЯТОСТИ КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР СОКРАЩЕНИЯ БЕДНОСТИ

Абруев Абдумалик Ойназарович

Annotatsiya. Mazkur maqolada samarali bandlikni ta'minlashning kambag'allikni qisqartirishdagi o'rni va iqtisodiy ahamiyati tadqiq etilgan. Tadqiqotda aholi bandligini oshirish, mehnat resurslaridan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish va aholi daromadlarini ko'paytirish o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilingan. Samarali bandlikning nafaqat ish bilan ta'minlanganlik darajasini oshirish, balki barqaror va munosib daromad keltiruvchi ish o'rinlarini shakllantirishga yo'naltirilishi kambag'allikni qisqartirishning muhim sharti sifatida asoslangan. Shuningdek, bandlik siyosatini takomillashtirish, kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirish, tadbirkorlikni rivojlantirish hamda mehnat bozorining hududiy xususiyatlarini hisobga olish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: samarali bandlik, kambag'allik, mehnat bozori, ish o'rinlari, aholi daromadlari, mehnat unumdorligi, bandlik siyosati, inson kapitali, tadbirkorlik, mehnat resurslari.

Abstract. This article examines the role and economic significance of ensuring effective employment in poverty reduction. The study analyzes the interrelationship between increasing employment, making efficient use of labor resources, creating new jobs, improving labor productivity, and increasing household incomes. It substantiates that effective employment should be aimed not only at increasing the employment rate but also at creating sustainable jobs that provide decent incomes, which is an important condition for poverty reduction. Furthermore, recommendations have been developed to improve employment policies, strengthen vocational training, promote entrepreneurship, and take into account the regional characteristics of the labor market.

Keywords: effective employment, poverty, labor market, jobs, household incomes, labor productivity, employment policy, human capital, entrepreneurship, labor resources.

Аннотация. В данной статье исследуются роль и экономическое значение обеспечения эффективной занятости в сокращении бедности. В исследовании проанализирована взаимосвязь между повышением уровня занятости населения, эффективным использованием трудовых ресурсов, созданием новых рабочих мест, повышением производительности труда и увеличением доходов населения. Обосновано, что ориентация эффективной занятости не только на повышение уровня трудоустройства, но и на формирование устойчивых рабочих мест, обеспечивающих достойный доход, является важным условием сокращения бедности. Кроме того, разработаны предложения по совершенствованию политики занятости, усилению профессиональной подготовки, развитию предпринимательства и учёту региональных особенностей рынка труда.

Ключевые слова: эффективная занятость, бедность, рынок труда, рабочие места, доходы населения, производительность труда, политика занятости, человеческий капитал, предпринимательство, трудовые ресурсы.

KIRISH

Bugungi kunda kambag'allikni qisqartirish dunyoning ko'plab mamlakatlari uchun ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kambag'allik darajasini pasaytirishda aholiga moddiy yordam ko'rsatish bilan bir qatorda, fuqarolarning barqaror daromad manbalariga ega bo'lishini ta'minlash alohida ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, samarali bandlikni shakllantirish

aholining iqtisodiy faolligini oshirish, mehnat daromadlarini ko'paytirish va oilalarning o'z daromadlari hisobidan munosib turmush darajasiga erishish imkoniyatlarini kengaytiruvchi muhim mexanizm hisoblanadi.

O'zbekistonda ham kambag'allikni qisqartirish va aholi bandligini ta'minlash davlat ijtimoiy-iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Mehnat bozorida yangi ish o'rinlarini yaratish, ishsiz fuqarolarni

kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash, o'zini o'zi band qilish imkoniyatlarini kengaytirish hamda hududlarda iqtisodiy faollikni oshirish orqali aholining barqaror daromad manbalarini shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholi bandligini ta'minlash borasidagi ishlarni takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" [1] gi Qarorida Respublikada har yili aholi bandligini ta'minlash bo'yicha tasdiqlanadigan dasturlarni amalga oshirish, bo'sh va kvotalanadigan ish o'rinlariga ishga joylashtirish mexanizmlarini takomillashtirish, o'zini o'zi band qilishning samarali shakllarini rivojlantirish borasida ta'sirchan chora-tadbirlar ko'rilmogda. Bu chora-tadbirlarni maqsadli amalga oshirish samarali ish bilan ta'minlanish va kambag'allikni qisqartirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Kambag'allik va bandlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik iqtisodiy adabiyotlarda keng o'rganilgan. Xususan, N.Baporikar "Cooperative Model as Organizational Mechanism for Poverty Reduction and Economic Development"[2] nomli maqolasida qashshoqlikni kamaytirish va iqtisodiy rivojlanish rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarning diqqat markazida bo'lganligi sababli Namibiya mamlakati o'rganilgan. Ushbu tadqiqotning maqsadi qishloq xo'jaligi kooperativ modelining elementlarini qashshoqlikni kamaytirish va iqtisodiy rivojlanishning tashkiliy mexanizmi sifatida aniqlash va tahlil qilish edi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, kooperativlar hali ham ko'plab muammolarga duch kelmoqdalar va tavsiyalar orasida hukumat va boshqa manfaatdor tomonlarning kapital bilan ta'minlash, o'qitish va yer sotib olish uchun qo'llab-quvvatlash mexanizmlari kiradi. Olimlar kambag'allikni qisqartirish maqsadida qishloq xo'jaligida ish o'rinlarini yaratishni tavsiya qilishgan hamda kambag'allikni qisqartirishning faqat iqtisodiy tomonlarini emas, balki huquqiy bazasini yaratish va rag'batlantirishlarni ham amalga oshirishni xulosa qilishgan.

Y.Bastiansen, T.HerdT va B.Exelle "Poverty reduction as a local institutional process"[3] nomli maqolasida "Qashshoqlik bu ma'lum bir guruh odamlarga xos xususiyat emas; u, aksincha, ma'lum bir vaqtning o'zida odamlar o'zlarini topishlari mumkin bo'lgan muayyan vaziyatni tavsiflaydi.", deb ta'riflagan. Olimlar qashshoqlikning individual belgilari va institutsional determinantlarini farqlab berishgan.

Olimlar Nikaragua va Kamerunda to'plangan tajribalar asosida batafsilroq o'rgangan. Ushbu ikkita holat tashqi dasturlarning mahalliy institutsional kontekst bilan o'zaro ta'sirini o'rganish imkoniyatini taqdim etgani uchun tanlangan. Bular rivojlanish aralashuvlarining mahalliy institutsional singdirilishiga xos bo'lgan murakkablik va paradokslar bilan bog'liq biznes argumentimizning yorqin misollari. Shuningdek, ular tashqi tomondan noto'g'ri institutsional o'zgarishlarni rag'batlantirish imkoniyatlari va cheklovlar haqidagi tushunchamizning siyosat oqibatlari haqida fikr yuritish imkoniyatini beradi.

Robert Boyer "Growth strategies and poverty reduction: the institutional complementarity hypothesis"[4] nomli maqolada, asosan, qashshoqlikka qarshi strategiyalarni iqtisodiy o'sishdan mustaqil deb hisoblaydigan va asosan bozor mexanizmlariga tayanadigan siyosatlarining chegaralaridan boshlanadi. Bunga qarshi ravishda, yangi institutsional iqtisodiyotning bir yo'nalishi shuni ta'kidlaydiki, haqiqiy iqtisodiyotlar to'liq koordinatsiya qiluvchi mexanizmlar to'plamiga tayanadi va bu mexanizmlar bir-birini almashtiruvchi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi xususiyatga ega deb tushuntirgan.

Maqolannig asosiy jihat shundaki, qashshoqlikka qarshi siyosatlar samarali bo'ladi, agar ular o'sish va qashshoqlikni kamaytirish dasturlari o'rtasida o'zaro mustahkamlovchi "fazilatli doiralar"ni shakllantirsa, ya'ni, iqtisodiy o'sish ushbu dasturlarga asos bo'lsa, o'z navbatida, bu dasturlar ham o'sishning tezligi va barqarorligini ta'minlaydi.

Mahalliy olimlarimizning ilmiy ishlarini tahlil iqladigan bo'lsak, Q.Mirzayev va F.Shodiyevlarning "Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari"[5] nomli maqolasida kambag'allikni qisqartirish jarayonida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning roli va ularni rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari yoritilgan. Muallif kambag'allikning iqtisodiy, ijtimoiy, institutsion omillar bilan uzviy bog'liqligini asoslagan holda, xalqaro va milliy tajribalarni tahlil qiladi. Tadqiqotda iqtisodiy o'sishning kambag'allikni kamaytirishga ta'siri va iqtisodiy institutlarning ahamiyati, hamda O'zbekiston sharoitida qo'llanilishi mumkin bo'lgan tashkiliy-iqtisodiy vositalar chuqur o'rganilgan.

Z.Ramazanov "Kambag'allikni qisqartirishga ta'sir qiluvchi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish"[6] nomli maqolada O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyoti rivojlanish uchun kambag'allikni qisqartirishga ta'sir etuvchi tashkiliy iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish tushuntirildi, kambag'allikni kamaytirish bo'yicha taklif va tavsiyalar berildi hamda Respublika Prezidenti tomonidan aniq belgilab berilgan chora-tadbirlarni hisobga olgan holda iqtisodchilar ushbu konsepsiyani asoslab berishga harakat qilmoqdalar. mehnatga layoqatli aholining munosib mehnat asosida qashshoqlikdan mustaqil ravishda chiqib ketishi uchun qator chora-tadbirlar va shart-sharoitlarni aniqlashtirib o'tildi.

S.Akbarova "Kambag'allikni qisqartirishning nazariy asoslari"[7] nomli maqolasida kambag'allikni qisqartirish tadqiqotida ekonometrik modellarni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari sifatida omillarning ko'pligi: aholining qarishi va migratsiya o'zgarishlarining bugungi sharoitida yoshlar, ayollar, keksa ishchilar, shuningdek, past malakali ishchilar va ularga mos kuzatuvlar soni: yillik statistik ma'lumotlar, miqdor ko'rsatkichlardan tashqari sifat ko'rsatkichlarining mavjudligi: ishlab chiqilgan dastur hamda farmonlarning ta'sirini keltirish mumkin. Bu esa o'z navbatida kambag'allikni qisqartirish tadqiqotida ekonometrik modellarni qo'llashning o'ziga xos xususiyatlarga egaligini tasdiqlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda samarali bandlikning kambag'allikni qisqartirishga ta'sirini aniqlash maqsadida tizimli yondashuv, taqqoslash, statistik tahlil, induksiya va deduksiya, iqtisodiy tahlil hamda mantiqiy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Samarali bandlik, aholi daromadlari va kambag'allik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik nazariy jihatdan o'rganilib, bandlikning miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Shuningdek, yangi ish o'rinlarini yaratish, mehnat unumdorligini oshirish, inson kapitalini rivojlantirish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashning aholi daromadlariga ta'siri tizimli ravishda baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Samarali bandlikni ta'minlash kambag'allikni qisqartirishning ajralmas iqtisodiy mexanizmlaridan biri bo'lib, u aholining mehnat salohiyatidan samarali foydalanish va barqaror daromad manbalarini shakllantirish imkonini beradi. Aholining doimiy va munosib ish o'rinlari bilan ta'minlanishi uy xo'jaliklarining daromadlarini oshirib, ularning asosiy ehtiyojlarini mustaqil ravishda qondirish imkoniyatlarini

kengaytiradi. Shu bilan birga, bandlikning yuqori darajasi iqtisodiy faollikni kuchaytiradi, iste'mol talabini oshiradi hamda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohaslarining rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun kambag'allikni qisqartirish siyosatida aholiga moddiy yordam ko'rsatish bilan bir qatorda, ularni barqaror va daromadli mehnat faoliyatiga jalb etish ustuvor yo'nalish sifatida qaralishi lozim.

Samarali bandlikning kambag'allikni qisqartirishdagi ta'siri ish o'rinlarining soni bilan bir qatorda ularning sifati, barqarorligi, daromadliligi va xodimlarning mehnat unumdorligi bilan ham belgilanadi. Ayniqsa, zamonaviy mehnat bozori talablariga mos kasbiy ko'nikmalarga ega bo'lgan aholining ulushini oshirish, yuqori qo'shilgan qiymat yaratuvchi tarmoqlarda yangi ish o'rinlarini tashkil etish, tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilish imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur jarayonlar orqali aholi daromadlarining barqaror o'sishi, inson kapitalining rivojlanishi va iqtisodiy mustaqillikning kuchayishi ta'minlanadi.

Aholi daromadlarini oshiradi — barqaror va munosib ish o'rinlarining mavjudligi aholining mehnat daromadlarini ko'paytiradi.

Kambag'allik darajasini qisqartiradi — doimiy daromad manbaining shakllanishi aholining kambag'allik holatidan chiqish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Mehnat unumdorligini oshiradi — malakali va o'z kasbiga mos ish bilan ta'minlangan xodimlarning samaradorligi yuqori bo'ladi.

Inson kapitalini rivojlantiradi — kasbiy ta'lim, qayta tayyorlash va malaka oshirish orqali aholining mehnat bozoridagi raqobatbardoshligi kuchayadi.

Iqtisodiy faollikni kengaytiradi — bandlikning oshishi iste'mol, tadbirkorlik, ishlab chiqarish va xizmatlar rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

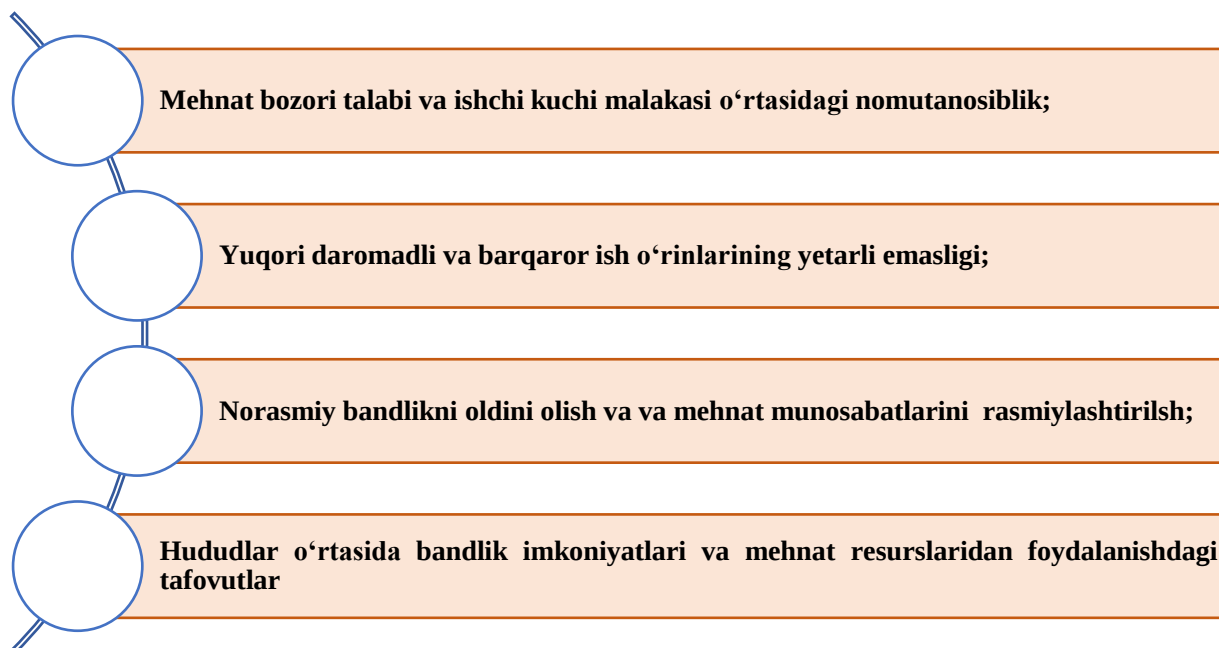
1-rasm. Samarali bandlikni ta'minlashning afzalliklari⁷⁴

Samarali bandlikni ta'minlashning muhim afzalliklaridan biri aholining barqaror daromad manbaiga ega bo'lishini ta'minlash orqali kambag'allikni qisqartirish imkoniyatlarini kengaytirishidir. Doimiy va munosib ish o'rinlarining ko'payishi aholining mehnat daromadlarini oshirib, uy xo'jaliklarining iste'mol imkoniyatlarini kengaytiradi. Shu bilan birga, kasbiy malaka va ko'nikmalarning rivojlanishi mehnat unumdorligini oshirib, xodimlarning yuqori daromadli ish o'rinlariga ega bo'lish imkoniyatini kuchaytiradi. Natijada inson kapitalining rivojlanishi, aholi farovonligining yaxshilanishi va kambag'allik xavfining pasayishi uchun iqtisodiy asos shakllanadi.

Samarali bandlikning yana bir muhim jihati uning iqtisodiy faollikni kengaytirish orqali mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir ko'rsatishidir. Band aholining daromadlari ortishi bilan iste'mol talabi kengayadi, bu esa tovar va xizmatlarga bo'lgan talabning oshishiga hamda tadbirkorlik faoliyatining rivojlanishiga turtki beradi. Yangi korxonalar va xizmat ko'rsatish subyektlarining tashkil etilishi esa qo'shimcha ish o'rinlarining yaratilishiga olib keladi. Shu tariqa samarali bandlik daromadlarning oshishi, kambag'allikning qisqarishi, inson kapitalining rivojlanishi, mehnat unumdorligining ortishi va iqtisodiy faollikning kengayishi orqali o'zaro bog'liq ijobiy iqtisodiy ta'sirlar tizimini shakllantiradi.

⁷⁴ Mavzuga oid adabiyotlar asosida muallif ishlanmasi

<https://globalsciencehub.uz/index.php/IE/uz>

2-rasm. Samarali bandlikni ta'minlashda yuzaga kelayotgan muammolar⁷⁵

Samarali bandlikni ta'minlashda asosiy muammolardan biri mehnat bozori talabi bilan ishchi kuchining malaka va ko'nikmalari o'rtasidagi nomutanosiblik hisoblanadi. Iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar, zamonaviy xizmatlar, ishlab chiqarish va boshqaruv sohalarining rivojlanishi yangi kasbiy kompetensiyalarga bo'lgan talabni oshirmoqda. Biroq mehnat bozoriga kirib kelayotgan ayrim fuqarolarning bilim va ko'nikmalari ish beruvchilar talabiga to'liq mos kelmasligi natijasida mavjud bo'sh ish o'rinlari bilan ish izlovchilar o'rtasida tafovut yuzaga keladi. Shu sababli kasbiy ta'lim va qayta tayyorlash tizimini mehnat bozorining real ehtiyojlari bilan yanada yaqinlashtirish zarur. Bunda ta'lim dasturlarini ish beruvchilar ishtirokida shakllantirish, amaliy ko'nikmalarga e'tiborni kuchaytirish va zamonaviy kasblar bo'yicha qisqa muddatli o'quv dasturlarini kengaytirish muhim ahamiyatga ega.

Ikkinchi muammo yuqori daromadli va barqaror ish o'rinlarining yetarli darajada yaratilmasligi bilan bog'liq. Aholini ish bilan ta'minlashning o'zi samarali bandlikni anglatmaydi, chunki past daromadli, mavsumiy yoki beqaror ish bilan band bo'lgan fuqarolarning iqtisodiy imkoniyatlari cheklangan bo'lib qolishi mumkin. Shuningdek, norasmiy bandlik mehnat munosabatlarining barqarorligi, ijtimoiy himoya va kelajakdagi pensiya ta'minoti bilan bog'liq muammolarni yuzaga keltiradi. Shu sababli yangi ish o'rinlarini yaratishda ularning soni bilan bir qatorda ish haqi darajasi, mehnat sharoitlari, ijtimoiy kafolatlar va mehnat unumdorligi kabi sifat ko'rsatkichlarini ham hisobga olish talab etiladi.

Uchinchi muammo sifatida hududlar o'rtasidagi bandlik imkoniyatlarining farqlanishini ko'rsatish mumkin. Ayrim hududlarda sanoat, xizmat ko'rsatish, savdo, turizm va tadbirkorlik faoliyati uchun imkoniyatlar nisbatan keng bo'lsa, boshqa hududlarda

iqtisodiy faoliyat turlarining cheklanganligi mehnat resurslaridan to'liq foydalanishga to'sqinlik qiladi. Natijada ish izlovchilarning boshqa hududlarga vaqtinchalik yoki doimiy migratsiyasi kuchayishi mumkin. Ushbu muammoni kamaytirish uchun hududlarning iqtisodiy ixtisoslashuviga asoslangan bandlik dasturlarini ishlab chiqish, mahalliy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va infratuzilmani rivojlantirish muhimdir.

Umuman, mazkur muammolar bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularni alohida emas, yagona mehnat bozori tizimi doirasida hal qilish talab etiladi. Buning uchun mehnat bozori ehtiyojlarini muntazam monitoring qilish, kasbiy tayyorgarlikni takomillashtirish, yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan tarmoqlarda ish o'rinlarini ko'paytirish, norasmiy bandlikni qisqartirish hamda hududiy iqtisodiy imkoniyatlardan samarali foydalanish zarur. Bunday yondashuv bandlikning nafaqat miqdoriy, balki sifat jihatdan ham yaxshilanishiga va natijada aholi daromadlarining barqaror oshishiga xizmat qiladi.

Yuqoridagi muammolarga barham berish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2025-yilda aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish chora-tadbirlari to'g'risida"[8]gi qarorida bandlikni ta'minlash va aholining kambag'al qatlamdan chiqarish bo'yicha ustuvor vazifalar belgilangan. Xususan, har bir mahallada kichik ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, qishloq xo'jaligi yo'nalishlarida o'rtacha 40 tadan jami 377,6 mingta mikroloyihalarni amalga oshirish; 30 ta tuman baliqchilik, quyonchilik, chorvachilik, parrandachilik hamda asalarichilik yo'nalishida aholi xonadonlari bilan kooperatsiya asosida yangi loyihalarni amalga oshirish, Respublika bo'ylab har bir mahallada 10 tadan xonadonga yiliga 60 — 70 mln so'm kafolatli daromad keltiradigan loyihalar paketini taqdim etish, kambag'al oilalar tomonidan yetishtirilgan mahsulotlarni

⁷⁵ Mavzuga oid adabiyotlar asosida muallif ishlanmasi

sotishni rag'batlantirish, kunlik mehnat markazlari faoliyatini transformatsiya qilish orqali aholi bandligiga ko'maklashish; "Mahalla loyihasi" dasturini amalga oshirish orqali 250 ming nafar aholining daromadini oshirish maqsadlari belgilangan. Natijada "mamlakatimizda kambag'allikni qisqartirish va aholi daromad manbalarini kengaytirish bo'yicha amalga oshirilayotgan tizimli chora-tadbirlar o'z samarasini bermoqda. Xususan, izchil islohotlar natijasida 11

million nafar aholi kambag'allikdan chiqarilib, kambag'allik darajasi 4,2 foizgacha pasaytirildi"[9].

Bunda bandlikning samaradorligi faqat ish bilan ta'minlangan shaxslar soni orqali emas, balki ularning oladigan daromadi, mehnat unumdorligi, ishning davomiyligi va barqarorligi orqali ham namoyon bo'ladi. Shu sababli kambag'allikni qisqartirishga qaratilgan bandlik siyosati yangi ish o'rinlarini yaratish bilan bir qatorda mavjud ish o'rinlarining iqtisodiy samaradorligini oshirishga ham yo'naltirilishi kerak.

1-jadval.

Samarali bandlikning kambag'allikni qisqartirish mexanizmi⁷⁶

Samarali bandlik yo'nalishi	Iqtisodiy ta'sir mexanizmi	Kambag'allikka ta'siri
Yangi ish o'rinlarini yaratish	Mehnatga jalb qilingan aholi soni ortadi	Daromadsiz yoki past daromadli aholi ulushi kamayadi
Mehnat unumdorligini oshirish	Bir ishchiga to'g'ri keladigan qo'shilgan qiymat ortadi	Ish haqi va mehnat daromadlari oshishi uchun sharoit yaratiladi
Kasbiy malakani rivojlantirish	Mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan mutaxassislar soni ko'payadi	Barqaror va yuqori daromadli ishga joylashish imkoniyati oshadi
Tadbirkorlikni rivojlantirish	Mustaqil daromad manbalari va qo'shimcha ish o'rinlari paydo bo'ladi	Uy xo'jaliklarining iqtisodiy mustaqilligi kuchayadi
Norasmiy bandlikni qisqartirish	Mehnat munosabatlari rasmiylashadi	Ijtimoiy himoya va barqaror daromad kafolatlari kengayadi

1-jadval ma'lumotlaridan ko'rinadiki, samarali bandlik kambag'allikni qisqartirishga bir nechta kanallar orqali ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, yangi ish o'rinlarining yaratilishi iqtisodiy faol aholining mehnat jarayoniga jalb etilishini kuchaytiradi. Ikkinchidan, mehnat unumdorligining oshishi korxonalarning iqtisodiy samaradorligini yaxshilab, xodimlar daromadlarini oshirish imkoniyatini yaratadi. Uchinchidan, kasbiy malakaning rivojlanishi aholining mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi.

Samarali bandlikning birinchi mexanizmi — barqaror ish o'rinlarini yaratish. Kambag'allikni qisqartirishning eng muhim shartlaridan biri aholining doimiy va barqaror daromad manbaiga ega bo'lishidir. Shu sababli yangi ish o'rinlarini yaratish bandlik siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Biroq ish o'rinlarining soni bilan bir qatorda ularning sifati ham muhim. Masalan, vaqtinchalik, mavsumiy yoki juda past daromadli ish o'rinlari aholining kambag'allikdan chiqishini to'liq ta'minlamasligi mumkin. Shu bois yangi ish o'rinlari iqtisodiyotning yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan tarmoqlarida shakllantirilishi maqsadga muvofiq.

Sanoat, xizmat ko'rsatish, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, logistika, turizm, zamonaviy qishloq xo'jaligi va qayta ishlash tarmoqlarining rivojlanishi nisbatan yuqori daromadli bandlik imkoniyatlarini kengaytiradi. Ayniqsa, hududlarning iqtisodiy salohiyatidan kelib chiqib ixtisoslashgan ish o'rinlarini yaratish mahalliy mehnat resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi.

Samarali bandlikning ikkinchi mexanizmi — inson kapitalini rivojlantirish. Mehnat bozorida zamonaviy kasblarga bo'lgan talabning ortishi aholining

kasbiy malakasini muntazam oshirib borishni talab etmoqda. Mehnat bozoridagi talab va taklif o'rtasidagi nomutanosiblik ayrim fuqarolarning ish topish imkoniyatlarini cheklashi mumkin. Shu sababli kasbiy ta'lim tizimini iqtisodiyotning real ehtiyojlari bilan uyg'unlashtirish samarali bandlikni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi.

Kasb-hunar o'rgatish, qayta tayyorlash va malaka oshirish dasturlarining rivojlantirilishi aholining mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshiradi. Ayniqsa, yoshlar, ayollar va mehnat bozoriga endigina kirib kelayotgan fuqarolarning zamonaviy kasblarni egallashi ularga barqaror daromad keltiruvchi faoliyat turlariga kirish imkonini kengaytiradi. Natijada inson kapitalining sifati oshib, mehnat unumdorligi va daromadlar o'sishiga zamin yaratiladi.

Samarali bandlikning uchinchi mexanizmi — tadbirkorlik va o'zini o'zi band qilishni rivojlantirish. Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish aholini nafaqat ish bilan ta'minlash, balki yangi ish o'rinlarini yaratish imkonini ham beradi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi aholining mustaqil daromad manbalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, mehnat bozorida ish topish imkoniyati cheklangan hududlarda mikro va kichik tadbirkorlikni rivojlantirish bandlik muammolarini yumshatishning samarali vositasi bo'lishi mumkin.

Bunda tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash faqat kredit ajratish bilan cheklanmasligi kerak. Biznes yuritish ko'nikmalarini shakllantirish, marketing va raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish, mahalliy ishlab chiqaruvchilarning bozorlarga chiqishini ta'minlash ham muhimdir. Tadbirkorlik subyektlarining rivojlanishi natijasida yangi

⁷⁶ Mavzuga oid adabiyotlar asosida muallif ishlanmasi

<https://globalsciencehub.uz/index.php/IE/uz>

ish o'rinlari yaratiladi, uy xo'jaliklari daromadlari ko'payadi va kambag'allik xavfi kamayadi.

Samarali bandlik va aholi daromadlari o'rtasidagi bog'liqlik. Kambag'allikni qisqartirish jarayonida aholi daromadlarining o'sishi markaziy o'rin egallaydi. Bandlikning daromadga ta'siri bandlikning oshishi; mehnat daromadlarining ko'payishi; uy xo'jaliklari daromadlarining ortishi, iste'mol va jamg'arma imkoniyatlarining kengayishi; turmush darajasining yaxshilanishi ketma-ketlikda namoyon bo'ladi:

Biroq ushbu jarayonning samaradorligi ish haqi va mehnat unumdorligi o'rtasidagi nisbatga ham bog'liq. Agar ish o'rinlari soni oshib, ammo mehnat unumdorligi va daromadlar yetarli darajada ko'paymasa, bandlikning kambag'allikni qisqartirishdagi ta'siri cheklangan bo'lishi mumkin. Shuning uchun zamonaviy bandlik siyosatida "har qanday ish bilan ta'minlash" tamoyilidan "samarali va munosib ish bilan ta'minlash" tamoyiliga bosqichma-bosqich o'tish muhim.

Xulosa va takliflar

Samarali bandlikni ta'minlash kambag'allikni qisqartirishning muhim iqtisodiy mexanizmlaridan biridir. Chunki barqaror ish o'rni aholiga doimiy daromad olish, iste'mol imkoniyatlarini kengaytirish, jamg'arma shakllantirish va o'zining iqtisodiy farovonligini mustaqil ravishda yaxshilash imkonini beradi. Shu sababli kambag'allikni qisqartirish siyosatini faqat ijtimoiy yordam mexanizmlari bilan cheklamasdan, aholining mehnat salohiyatini iqtisodiy jarayonlarga faol jalb etishga yo'naltirish muhim.

Tahlil natijalari samarali bandlikni shakllantirishda uchta asosiy yo'nalish — barqaror va munosib ish o'rinlarini yaratish, inson kapitalini rivojlantirish hamda tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi. Ushbu yo'nalishlarning o'zaro uyg'unligi mehnat unumdorligini oshirish va aholi daromadlarini ko'paytirish orqali kambag'allikni qisqartirishga xizmat qiladi.

Shundan kelib chiqib, birinchidan, hududlarda yangi ish o'rinlarini yaratishda ularning soni bilan bir qatorda daromadlilik va barqarorlik ko'rsatkichlarini ham hisobga olish; ikkinchidan, kasbiy ta'lim dasturlarini mehnat bozoridagi real talab bilan bog'lash; uchinchidan, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy hamda maslahat xizmatlari bilan qo'llab-quvvatlash; to'rtinchidan, norasmiy bandlikni bosqichma-bosqich qisqartirish; beshinchidan, hududlarning ixtisoslashuviga asoslangan bandlik dasturlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Natijada bandlik siyosatining asosiy maqsadi faqat ishsizlikni kamaytirish emas, balki aholining barqaror, samarali va yetarli daromad keltiruvchi mehnat faoliyatini ta'minlashga yo'naltiriladi. Bunday yondashuv aholi daromadlarini oshirish, iqtisodiy faollikni kuchaytirish va kambag'allikni barqaror ravishda qisqartirish uchun zarur iqtisodiy sharoitlarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Aholi bandligini ta'minlash borasidagi ishlarni

takomillashtirish va samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" Qarori, 14.07.2018 yildagi PQ-3856-son <https://www.lex.uz/docs/-3824637>

[2]. Neeta Baporikar "Cooperative Model as Organizational Mechanism for Poverty Reduction and Economic Development" International Journal of Applied Management Theory and Research. 2021 Pages: 22 <https://www.igi-global.com/article/cooperative-model-as-organizational-mechanism-for-poverty-reduction-and-economic-development/279655>

[3]. Yoxan Bastiansen, Tom De Herdt va Ben D'Exelle "Poverty reduction as a local institutional process" World Development Volume 33, Issue 6, June 2005, Pages 979-993 <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2004.09.019>

[4]. Robert Boyer "Growth strategies and poverty reduction: the institutional complementarity hypothesis" 2007 <https://shs.hal.science/halshs-00587703/>

[5]. Mirzayev Q.J., Shoidiyev F.Q. "Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari" Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot jurnali 2025-yil, iyun. № 6-son. 610-614-betlar <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

[6]. Ramazanov Zafar "Kambag'allikni qisqartirishga ta'sir qiluvchi tashkiliy iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish" <https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/54308>

[7]. Akbarova Sayyora Shuxratovna "Kambag'allikni qisqartirishning nazariy asoslari" Jurnal: Sharq uyg'onishi: innovatsion, ta'lim, tabiiy va ijtimoiy fanlar 2023 yil <https://cyberleninka.ru/article/n/kambag-allikni-qisqartirishning-nazariy-asoslari>

[8]. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2025-yilda aholi bandligini ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish chora-tadbirlari to'g'risida" qarori 17.01.2025 yildagi PQ-12-son Yangi yondashuvlar asosida aholi bandligini ta'minlash, tadbirkorlikka jalb qilish hamda kambag'allikdan chiqarish bo'yicha "YO'L XARITASI" <https://lex.uz/uz/docs/-7327821#-7330378>

[9]. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Муносиб меҳнат ва самарали бандлик — аҳоли фаровонлигининг муҳим омили <https://parliament.gov.uz/oz/news/munosib-mehnat-va-samarali-bandlik-aholi-farovonligining-muhim-omili>

Muallif(lar) haqida / Сведения об авторе / Author details

Abruyev Abdumalik Oynazarovich "Ipak yo'li" turizm va madaniy meros xalqaro universiteti mustaqil izlanuvchisi / Abruyev Abdumalik Oynazarovich Independent Researcher at the "Silk Road" International University of Tourism and Cultural Heritage / Аброев Абдумалик Ойназарович Независимый исследователь Международного университета туризма и культурного наследия «Шёлковый путь»
E-mail: abruevabdumalik@gmail.com

INNOVATION
IQTISODIYOT
ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

ISSN: 3030-315X

t.me/kstu_uz

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225

www.kstu.uz
www.ojs.kstu.uz